

וְאֵנִי הִנְנִי מִקִּים אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְגו'. וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בְּעוֹף בְּבִהְמָה וּבְכָל חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם וְגו'.¹ ויש לדקדק יתור לשון 'אשר אתכם'.² וגם נאמר עוד הפעם 'ובכל חית הארץ אתכם', הלא זה נאמר לו אחר שיצאו מן התיבה,³ ובדאי הלכו כל הבהמות והחיות והעופות לדרכם בכל העולם, ולא היו עמו כמו בתיבה,⁴ ואיך שייך לומר 'אתכם'.⁵

ונראה לפרש, דהנה הבורא יתברך שמו ברא כל העולמות עליונים ותחתונים - שיכירו כולם אלקותו ומלכותו,⁶ אפילו הבהמות והחיות והעופות. וכן היה בשעת הבריאה, שאמר אדם הראשון לכולם 'בואו ונשתחוה' וגו', וכן עשו וקבלו עליהם עול מלכותו.⁷ אמנם, לאחר שנתקלקלו הדורות, ושכחו כולם את הבורא אשר בראם, ונפלו ממדריגתם, ונשאר על האדם שיזדכך מעשיו, עד שימשיך אלקותו יתברך שמו על כל הנבראים, ושיבא לכולם השתוקקות לעבודתו כמקדם, ויכירו כח מלכותו.

ובמה יוכל האדם להמשיך אלקותו יתברך שמו על הנבראים - הכל על ידי התורה והעבודה זו תפלה,⁸ שעל ידי עוסקו בתורה, והתאמצותו בתפלה ובשירות ותשבחות ומזמורים, באמרו (תהלים קמח ז, י) 'הָלַלְנוּ אֶת ה' מִן הָאָרֶץ תִּנְיָנִים וְגו', הַחַיָּה וְכָל בְּהֵמָה וְגו', ומדבק עצמו בדביקות ה' - אזי ממשיך אלקותו עליהם, שיבא לכל בריה חיות אלקותו יתברך שמו. וכן כשלומד תורה, ומדבק עצמו בעת למודו ותפלתו באותיות התורה, ובפנימיות אשר שם שורש כל הברואים,¹⁰ כי אין לך שום נברא בעולם שלא יהיה לו שורש באותיות התורה - אזי ממשיך חיות אלקותו יתברך שמו עליהם¹² גם בעת האכילה¹³. וגם במלבושיו ממשיך גם כן חיות אלקות על הנבראים, ומקשר אותם למעלה, כאשר כבר אמרנו מזה במקום אחר¹⁴, וזהו מחמת שהאדם הוא עולם קטן, ונכללו בו כל העולמות העליונים ותחתונים, על כן יוכל להתחבר עצמו עמהם בתורתו ותפלתו, להעלותם ולהמשיך להם אור אלקותו, וממילא צדיק כזה - יוכל לקיים כל העולם כולו שלא יתמוטט ח"ו¹⁵, מחמת שממשיך כח אלקותו יתברך שמו על כל הנבראים.

וזהו פירוש הפסוקים ואני הנני מקים את בריתי 'אתכם' רצה לומר, שתכלול כל הברואים 'אתכם' - בעת עבודתכם לה', וזהו את כל נפש החיה אשר 'אתכם' וגו' בעוף ובבהמה ובכל חית הארץ, 'אתכם' רצה לומר, שתכלול את כל

¹ בראשית פרק ט: (ח) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-נֹחַ וְאֶל-בָּנָיו אֲתוּ לֵאמֹר: (ט) וְאֵנִי הִנְנִי מִקִּים אֶתְּכֶם וְאֶת-זֶרְעֶכֶם אִתְּכֶם: (י) וְאֵת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בְּעוֹף בְּבִהְמָה וּבְכָל-חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכָּל יֹצֵא הַתֵּבָה לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ: (יא) וְהַקִּמְתִּי אֶת-בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא-יָכֹרֶת כָּל-בָּשָׂר עוֹד מִמִּי הַמִּבּוּל וְלֹא-יְהִיָּה עוֹד מִבּוּל לְשִׁחַת הָאָרֶץ: (יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אוֹת-הַבְּרִית אֲשֶׁר-אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל-נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם: (יג) אֶת-קִשְׁטִי נֹתֵתִי בְּעָנָן וְהִיתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ: (יד) וְהָיָה בְּעָנְנִי עָנָן עַל-הָאָרֶץ וְנִרְאָתָה הַקִּשְׁתׁ בְּעָנָן: (טו) וְזָכַרְתִּי אֶת-בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל-נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל-בָּשָׂר וְלֹא-יְהִיָּה עוֹד הַמִּבּוּל לְשִׁחַת כָּל-בָּשָׂר: (טז) וְהִיתָה הַקִּשְׁתׁ בְּעָנָן וְרִאִיתִיהָ לְזָכֹר בְּרִית עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל-נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל-בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל-הָאָרֶץ: (יז) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-נֹחַ זֹאת אוֹת-הַבְּרִית אֲשֶׁר הִקְמַתִּי בֵּינִי וּבֵין כָּל-בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל-הָאָרֶץ: פ פסיקתא זוטרתא (לקח טוב): י) ואת כל נפש החיה אשר אתכם. מלמד שכולם לא נבראו אלא בשביל האדם:

² בראשית פרק ח: (יח) וַיֵּצֵא-נֹחַ וּבָנָיו וְנִשְׁיָבְנָיו אִתּוֹ: (יט) כָּל-הַחַיָּה כָּל-הַרְמֵשׁ וְכָל-הָעוֹף לֵל רֹמֵשׁ עַל-הָאָרֶץ לְמִשְׁפַּחְתֵּיהֶם יֵצְאוּ מִן-הַתֵּבָה: ³ בראשית פרק ז: (א) וַיֹּאמֶר יְקוֹנָן לְנֹחַ בֹּא-אֲתָה וְכָל-בֵּיתְךָ אֶל-הַתֵּבָה כִּי-אֶתְּךָ רֹאִיתִי צָדִיק לִפְנֵי בְּדָר הַזֶּה: (ב) מָלְאוּ הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תַּקְחָלָךְ שְׁבָעָה שְׁבָעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהוֹרָה הֵוא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ: (ג) גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם שְׁבָעָה שְׁבָעָה זָכָר וְנָקְבָה לְחַיִּית זָרַע עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ: <שְׁלָקְהֶם עִמָּם

⁴ רד"ק: (י) ואת כל נפש החיה אשר אתכם - שהיתה אתכם בתבה,

⁵ זוהר - רעיא מהימנא כרך ב (שמות) פרשת בא דף מב עמוד ב: בגין דישתמודעון ליה בכל מדה ומדה איך יתנהג עלמא דחס"ד ובדינא כפום עובדיהון דבני נשא דאי לא יתפשט נהוריה על כל בריין איך ישתמודעון ליה ואיך יתקיים (ישעיה ו) מלא כל הארץ כבודו

⁶ זוהר כרך ג (ויקרא) פרשת אמור דף קז עמוד ב: בשעתא דאדם קאים על רגליו חמו ליה בריין כלהו ודחלו מקמיה והוו נטלין בתריה כעבדין קמי מלכא והוא אמר לון אנא ואתון (תהלים צה) בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני יי' עושנו וכלהו אתו בתריה

⁷ תלמוד בבלי מסכת תענית דף ב עמוד א: לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם, איזו היא עבודה שהיא בלב - הוי אומר זו תפלה.

⁸ תהלים פרק קמח פסוק ז: הָלַלְנוּ אֶת-יְקוֹנָן מִן-הָאָרֶץ תִּנְיָנִים וְכָל-חַיַּת הַמָּוֶת:

⁹ זוהר כרך א (בראשית) פרשת בראשית דף מז עמוד א: באורייתא אתבני עלמא ואשתכלל הדא הוא דכתיב (משלי ג') יי' בחכמה יסד ארץ כונון שמים בתבונה

¹⁰ זוהר חדש כרך ב (מגילות) מגילת שיר השירים דף ו עמוד ב: אתברי עלמא באתון דאורי' העולם נברא על ידי התורה, שהיא שורש חיות כל העולמות, וכל הבריות כלולים באותיותיה.

¹¹ דגל מחנה אפרים שמות פרשת בא: ידוע שהקב"ה מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית וכבר בארתי זה לעיל כי כמו שהתחלת הבריאה היתה על ידי התורה כדאיאת בזוה"ק (ח"ב קס"א א) קודשא בריך הוא אסתכל באורייתא וברא עלמא כך התחדשות הבריאה של מעשה בראשית הוא גם כן על ידי התחדשות התורה שישראל מחדשין בכל יום חדושי תורה וכמו ששמעתי מאא"ז זללה"ה שספר הזוהר יש לו בכל יום פירוש אחר ועל דרך דאיאת בגמרא (עין זוהר ח"א ה' א) על ואשים דברי בפיו לנטוע שמים וליסוד ארץ ולאמר לציון עמי אתה (ישעיה נ"א, ט"ז) אל תקרא עמי אלא עמי בחירי"ק דהיינו בשותפות מה אנא במילולא עבידנא שמיא וארעא אף אתה כן, וזהו ואשים דברי בפיו לנטוע שמים וליסוד ארץ היינו מהחידוש שמחדשין ישראל בתורת אמת מחדשין בריאת שמים וארץ החדשים וכל דברים המתחדשים בעולם הכל הוא על ידי התחדשות התורה שישראל מחדשים בהסתכלותם בה וכפי ענין התחדשותם בתורה כך נתחדש בעולם

¹² שצריך האדם בעת אכילתו לברר הל הניצוצות הקדושה אשר בתוכו

¹³ מאור ושמש נח: שהצדיק מחויב להכניס גם כן כל החיצוניות הקדושה - לקדושה, דהיינו כל מילי דעולם הזה - להכניס בקדושה

¹⁴ ענין קיום העולם על ידי התורה מבואר: זוהר כרך ב (שמות) פרשת תרומה דף קסא עמוד ב: כל מאן דאסתכל בה באורייתא ואשתדל בה כביכול הוא מקיים כל עלמא, קודשא בריך הוא אסתכל באורייתא וברא עלמא, בר נש מסתכל בה באורייתא ומקיים עלמא, אשתכח דעובדא וקיומא דכל עלמא אורייתא איה, בגין כך זכאה איהו בר נש דאשתדל באורייתא דהא איהו מקיים עלמא

הנבראים הן הבהמות והן החיות והעופות תכללו אותם **אתכם**¹⁶, וממילא יבא בהם חיות אלקות ויהיה קיום העולם¹⁷.

ובדרך זה נוכל לפרש הפסוק זאת אות הברית וגו'. את קשתי נתתי בענן וגו'. והיה בענני ענן על הארץ ונראתה הקשת בענן. כי אמרנו, כשהצדיק הולך בצדקו ועובד ה' בדביקות גדול בעת למודו ותפלתו - אזי הוא מקשר כל הברואים בהבורא יתברך שמו, וממילא הוא קיום העולם שלא יתמוטט ח"ו. והנה צדיק כזה צריך להדבק בבוראו יתברך שמו. וכבר אמרו חז"ל, האידן נוכל להדבק בו כי אש אוכלתה הוא¹⁸, ותרצו, הדבק במדותיו מה הוא רחום וכו'. וכבר מבואר בספר תומר דבורה להרמ"ק¹⁹, ובספר חסד לאברהם, איך שיוכל האדם לבוא לכל המדריגות הנזכרים בייג מדות. וממילא, צדיק כזה אשר מדבק את עצמו לבוראו בכל מדותיו, ומקשר כל הברואים בהבורא יתברך שמו - בודאי הוא מבטל כל הדינים, וממתיק אותם לרחמים גדולים²⁰, ומקיים העולם²¹.

וזהו פירוש הפסוק זאת אות הברית וגו' את קשתי נתתי בענן וגו' רצה לומר, הצדיק כזה אשר מקשר לעצמו כל הנבראים להמשיך עליהם חיות אלקותו יתברך שמו, הוא 'אות ברית' לעולם²². והיה בענני ענן על הארץ שיהיה ח"ו התעוררות דינין, כענין שנאמר (איכה ג מד)²³ ספֹּתָהּ בַּעֲנָן וגו'²⁴, ונראתה הקשת בענן רצה לומר, שיתגלה הצדיק בדור. הצדיק נקרא 'קשתי', כלשון המדרש (ב"ר לה ג) 'קשיותי' - שהוא מוקש לי²⁵ שיוכל לבטל הדינים והגזירות רעות²⁶, ויהיה זכרון ברית לעולם. רצה לומר, הצדיק ההוא יקיים העולם שלא יתמוטט ח"ו.

ועל פי זה נוכל לפרש הפסוקים ויחל נח איש האדמה וגו'. וישת' וגו' ויתגל וגו'. ויקח שם ויפת את השמלה וגו' וישימו על שכם שניהם וילכו אחרנית ויכסו וגו'. כי על פי הדברים הנ"ל, בְּאַחוּז הַצִּדִּיק דָּרְפוּ - לקשר הכל בבורא יתברך שמו על ידי תורתו ותפלתו הקדושים, בהזדככות חומרו, אז גם אחר למודו ותפלתו, יוכל לאכול גם כן בקדושה, ולהלביש מלבושים טובים ויקרים, ולדור בדירות נאות, כי יוכל לקשר הכל בהבורא ב"ה, ולהעלות ניצוצות קדושות שבהם. אבל אם ח"ו אינו עובד ה' באמת בדביקות גדול וכו', ורוצה ליקח לעצמו מדריגה זו להעלות ניצוצות קדושות ממדריגות תחתונות, מאכילה ושתיה ודירות נאות, ועדיין לא הזדכך חומרו מכל וכל, וממילא לא יוכל להיות דבוק כל כך שיוכל להעלות ניצוצות קדושות ממדריגה התחתונה, ועל ידי זה יוכל ליפול ח"ו לעומקא דתהומא²⁷.

וזהו מרמוזו בהפסוקים ויחל נח איש האדמה ויטע כרם וישת וגו' רצה לומר, שהתחיל עבודתו תיכף להעלות ניצוצות קדושות ממדריגות תחתונות. ויחל לשון 'התחלה'²⁸, על כן וישכר ויתגל רצה לומר, שנפל ממדריגתו, עד שלקחו שם ויפת את השמלה רצה לומר, המלבושים שנתלבשו במדריגות התחתונות²⁹, וישימו על שכם שניהם רצה לומר, שהטו שכם לקבל עליהם עול מלכות שמים³⁰, בדביקות גדול. וילכו אחרנית רצה לומר, בעת שחזרו לרדת מדביקות למדריגות התחתונות, לא היו שקועים בהם רק דרך אחרנית היינו, שלא שמו מגמתם רק על העבודה והתפלה ודביקות, ולא שמו מגמתם על עולם התחתון, ובזה ויכסו את ערות וגו'³¹.

¹⁶ כמבואר בד"ה יועש נח: נח העלה כל המדרגות, דומם צומח חי מדבר, לקדושה.

¹⁷ ברית שלא יחרב העולם תלויה ב"אתכם": הצדיקים כוללים את כל הבריות בעבודתם שעל ידי כך ימשיך עליהם חיות עאלהותו ית' וגם הם יבואו להשתוקקות לעבודת ה' כמו שהיה בבריאת העולם

¹⁸ דברים פרק ד פסוק כד (ואתחנן): ג' ילקח אלקיך אש אכלה הוא אל קנא: פ

¹⁹ תומר דבורה פרק א: האדם ראוי שידמה לקונו ואז יהיה בסוד הצורה העליונה צלם ודמות שאילו ידומה בגופו ולא בפעולות הרי הוא מכזיב הצורה ויאמרו עליו צורה נאה ומעשים כעורים שהרי עיקר הצלם והדמות העליון הן פעולותיו ומה יועיל לו היותו כצורה העליונה דמות תבנית אבריו ובפעולות לא ידמה לקונו, לפיכך ראוי שידמה אל פעולות הכתר שהן י"ג מדות של רחמים עליונות

²⁰ אשריהם הצדיקים הופכים מדת הדין לרחמים (ב"ר לג ג).

²¹ תלמוד בבלי מסכת יומא דף לח עמוד ב: רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: אפילו בשביל צדיק אחד העולם מתקיים, שנאמר וצדיק יסוד עולם.

²² היינו שהדינים שורשים בצמצום, ולכן כשהצדיק מקשר הכל לה' הם מתבטלים.

²³ זוהר - רעיא מהימנא כרך ג (במדבר) פרשת פנחס דף רטו עמוד א: לא אתחזי קשת אלא לאגנא על עלמא, ולא אתגליא אלא בלבוש יקר דמלכו ובשעתא דאית צדיק בארעא איהו ברית למיקם ברית

²⁴ איכה פרק ג פסוק מד: ספֹּתָהּ בַּעֲנָן לך מעבור תפלה:

²⁵ הענן רומז על ההבדלה וההסתר בינו להקב"ה כמו: תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לב עמוד ב: רבא לא גזר תעניתא ב'ימא דעיבא משום שנאמר סכותה בענן לך מעבור תפלה.

²⁶ בראשית רבה (וילנא) פרשה לה: ג [ט, יג] את קשתי נתתי, קישותי דבר שהוא מוקש לי אפשר כן, אלא קשין דפירי, והיה בענני ענן על הארץ והיינו שהקשת דומה כביכול למראה כבוד ה', שכתוב כמארה הקשת בענן... כן מראה הנוגה סביב הוא דמות מראה ה'

²⁷ תלמוד בבלי מסכת תענית דף כג עמוד א: ותגזר אמר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור. ותגזר אמר - אתה גזרת מלמטה, והקדוש ברוך הוא מקיים מאמרו מלמעלה. **הצדיק שבכל דור מוקש ושווה להקב"ה בזה שבכחו להפך מידת דין למידת רחמים**

²⁸ מקום הקליפות

²⁹ בראשית פרק ט פסוק כ: ויחל נח איש האדמה ויטע כרם: **תרגום אונקלוס:** (כ) ושרי נח גבר פלח בארעא ונצב כרמא:

תרגום המיוחס ליונתן: (כ) ושרי נח למנהי גבר פלח בארעא ואשכח גופנא דמושפיה נהרא מן גינוניתא דעדן ונצביה לכרמא וביה ב'ימא אגניצת ובשילת ענבין ועצרינון:

³⁰ שמלה הוא מלבוש ורומז על כל הדברים הגשמיים שבעולם שיש בהם ניצוצות קדושות המחיים אותם, אלא שהצטמצמו והשתלשלו ומלובשים בדברים גשמיים

³¹ אולי נרמז בשכמ: שם כבוד מלכותו

³² בראשית פרק ט: (כג) ויקח שם ויפת את השמלה וישימו על שכם שניהם וילכו אחרנית ויכסו את ערות אביהם ופניהם אחרנית וערות אביהם לא ראוי: שם ויפת לקחו את המלבושים הגשמיים והעלו את הניצוץ האלהי שבהם כראוי בלא להשקע בהם, וזה היה על ידי שתחילה הטו

ויאמר ה' הן עם אחד ושפה אחת לכלם וגו' ועתה לא יבצר וגו'. הבה נרדה ונבלה שם שפתם וגו'³². הנה, על פסוקים האלו נתעוררו כל הקדמונים³³, להבין חטא דור הפלגה, מה היה דעתם, אשר עונשם יהיה בלבול לשונם, ולהפיצם על פני כל הארץ. כי כל עונש צריך להיות על אחת משני פנים; או שיהיה מדה כנגד מדה, או שיהיה העונש לביטול מחשבת העושה הקרשע³⁴.

והנראה על פי הפשוט לרמז, כי ישירים דרכי ה'. כי הנה ידוע, וכבר דברנו מזה, כי עיקר הבריאה היה בשביל ישראל, שיעבדו אותו ויטיב להם בכל מיני הטובות, ויהא לקים עשה שייך לאו מקפניו, הכתיב בתורתו הקדושה עונשים, לאיש אשר יעבור על רצון הבורא ב'ה, בכדי שיתחזקו בני ישראל בתורתו הקדושה, ובמצותיו הטובים³⁵, ויזכו לחזות בנועם ה'³⁶. ואת זה לעמת זה עשה אלהים, ברא שבעים אומות³⁷, המבלבלים את בני ישראל מעבודתם, ועל ידי שאומה הישראלית מתחזקים בכל עוז להחזיק את עצמם בתורתו הקדושה, ושלא לעבור על אחת ממצות ה' - על ידי זה מקבלים שכר הצפון, וזוכים לכל טוב³⁸.

ולמען יהיה קיום לכבשה הלזו בין הזאבים הטורפים הללו³⁹, עשה הקדוש ברוך הוא ברוב רחמיו וגודל אהבתו לזרע ישראל - פירוד בין האומות, שכל אחד מן האומות יש לו עבודה זרה אחרת, ולכל אחד לשון אחר, למען לא יהיה אחדות ביניהם. לא כן עם בני ישראל, אשר יש להם תורה אחת, ולשון אחד - לשון הקודש, ועובדים לה' אחד⁴⁰. ועל ידי זה שאין להאומות אחדות ביניהם - על ידי זה, יוכלו בני ישראל להתקיים ביניהם, ולהתחזק באמונתם, ובדתם הקדושה ובלשונם הקדוש, מחמת שאין כל האומות מסכימים יחד לדת אחד וללשון אחד.

ולזה מרמז הכתוב כמה פעמים בפרשה **ומאלה נפרדו איי הגוים בארצותם ללשונותם וגו'**⁴¹ רצה לומר, שנעשה פירוד ביניהם - על ידי לשונותם. אמנם, נמרוד הרשע כשראה שבא אברהם אבינו לעולם, ונהער ממזרח (ישעיה מא ב)⁴². הבין, שיתנוצץ ממנו אור גדול, ויבנה ממנו אומה הישראלית, שיעבדו לה' אחד. רצה לעשות פעולות ברשעו לבטלם, ושיהיה יכולת להאומות להתגבר כנגדן⁴³. מה עשה, קבץ כל האומות הנפרדות, והשתדל שיהיה ביניהם אחדות,

שכמם לקבל עליהם עול מלכות שמים והיו עסוקים בעבודת ה', ולא כשיגחו כלל בתאוות העולם הזה, ובזה דם תיקנו את מה שאביהם קלקל, וזה הכוונה 'ויסו את ערות אביהם'

³² בראשית פרק יא: (ו) ויאמר יקוק הן עם אחד ושפה אחת לכלם וזה החלם לעשות ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות: (ז) הבה נרדה ונבלה שם שפתם אשר לא ישמעו איש שפת רעהו: (ח) ונפץ יקוק אתם משם על-פני כל-הארץ ויחדלו לבנת העיר: (ט) על-כן קרא שמה בכל כי-שם בכל יקוק שפת כל-הארץ ומשם הפיצם יקוק על-פני כל-הארץ: פ

³³ מדרש תנחומא (ורשא) פרשת נח סימן יח: הבה נלבנה לבנים אמר הקדוש ברוך הוא רשעים בהבה פשעכם, בהבה אבלבל אתכם שנא' הבה נרדה ונבלה שם שפתם

רש"י: הבה - מדה כנגד מדה, הם אמרו הבה נבנה, והוא כנגדם מדד ואמר הבה נרדה:

מדרש תנחומא (ורשא) פרשת בשלח סימן יב: אנשי מגדל במה שנתגאו בו נפרע מהן, הם אמרו הבה נבנה לנו עיר וגו' (שם / בראשית / יא), בו נפרע מהן שנאמר הבה נרדה ונבלה שם שפתם וגו' ויפץ ה' אותם

רמב"ן: ואנשי הפלגה על דברי רבותינו (סנהדרין קט א) מורדים בבוראם. ... כי חשבו מחשבה רעה, והעונש שבא עליהם להפרידם בלשונות ובארצות מדה כנגד מדה, כי היו קוצצים בנטיעות.

רבינו בחיי: דור הפלגה כפרו בשם המיוחד, ולכך הענישם בשמו הגדול והראה להם כחו, וזהו לשון "וירד", הרי שכל אחד נענש במה שחטא בו, והיה עונשם מדה כנגד מדה: כשם שהפרידו הם מה שהיה מחובר ומיוחד, כן השי"ת הפריד חבורם והפיץ אותה על פני כל הארץ, ... ומה שנענשו בבלבול שפה, זה היה מדה כנגד מדה

³⁴ והרי כאן בבלבול השפה עדיין נשארה מחשבתם הרעה למרוד בהקב"ה, ורק המעשה עצמו לעשות המגדל התבטל

³⁵ באר מים חיים שמות וארא: נודע אשר בחינת הדין לא נברא בעולם בכדי לענוש אתו את הבריות רק כדי שיראו הבריות מלפני הדין ויראו שלא יגיע אליהם בחינת הדין וזה (קהלת ג', י"ד) והאלהים עשה שיראו מלפניו, שלא נעשה בחינת אלהים כי אם בכדי שיראו מלפניו ויטיבו מעשיהם על ידו אבל תיכף כאשר והשבות אל לבבך כשישוב האדם בלבבו לדבק עצמו אל ה' אלהיו אז תיכף כי ה' הוא האלהים וכל הדין נכללין ברחמים.

³⁶ תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יז עמוד א: העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא פריה ורביה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות, אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה -> הדינים והעונשים הבאים לעולם הוא לטובת האדם, שמהם בא האדם להזדרז בעבודת ה' ומתוך כך באה אליו הטובה מה'

³⁷ לעומת השבעים נפש של ישראל, שנאמר דברים פרק לב פסוק ח יצב גבולות עמים למספר בני ישראל, רש"י: ולמספר שבעים נפש של בני ישראל שירדו למצרים, ט הציב גבולות עמים שבעים לשון:

³⁸ הוא האור הגנוז וצפון לצדיקים -> זוהר כרך ג (ויקרא) פרשת אמור דף פח עמוד א: רבי יהודה פתח (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו', מה רב טובך כמה עלאה ויקרא ההוא נהורא עלאה דאקרי טוב דכתיב וירא אלהים את האור כי טוב ודא הוא אור הגנוז דביה עבד קודשא בריך הוא טב בעלמא ולא מנע ליה בכל יומא בגין דביה מתקיים עלמא וקאים עליה, אשר צפנת ליראיך דתנן נהורא עלאה עבד קודשא בריך הוא כד ברא עלמא וגו' ליה לצדיקא לזמנא דאתי, הדא הוא דכתיב אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך,

³⁹ ישראל נמשלה לכבשה: ירמיהו פרק נ: (זי) שֶׁה פְּזוּרָה יִשְׂרָאֵל אֲרִיּוֹת הַדִּיחוּ הָרָאשִׁיוֹן אָכְלוּ מֶלֶךְ אֲשׁוּר וְזֶה הָאֲחִירֹן עֲצָמוֹ נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל: ס **מצודת דוד:** (זי) שה פזורה ישראל - הנה ישראל היה כשה פזורה ופרודה מן העדר אשר אריות הדיחו אותה והבריחוה מעדרה כי כן הדיחו אותה מארצו:

⁴⁰ רש"י במדבר פרק טז (קרח): (ו) זאת עשו קחו לכם מחתות - מה ראה לומר להם כך, אמר להם בדרכי הגוים יש נימוסים הרבה וכומרים הרבה ואין כולם מתקבצים בבית אחד, אנו אין לנו אלא ה' אחד

⁴¹ בראשית פרק י פסוק ה: מֵאֵלֶּה נִפְרְדּוּ אֲנִי הַגּוֹיִם בְּאַרְצֵתָם אִישׁ לִלְשׁוֹן לְמִשְׁפַּחְתָּם בְּגוֹיָהֶם:

⁴² ישעיהו פרק מא פסוק ב: מִי הָעִיר מִמְּזַלְח צֶדֶק יִקְרָאָהּ לְרִגְלָהּ יִתֵּן לִפְנֵי גוֹיִם וּמַלְכֵּיהֶם יֵרֶד יִתֵּן קַעֲפֹר חֲרָבָה קֶשֶׁת וְנֶדֶף קִשְׁתּוֹ:

רש"י: (ב) מי העיר ממזרח - אותו שצדק יקראהו לרגלו מי העיר את אברה' להביאו מארם שהוא במזרח וצדק שהיה עושה היא היתה לקראת רגליו בכל אשר הלך:

⁴³ נמרוד רצה להמעיט מכחם הקדוש של ישראל, כדי שיוכלו אומות העולם להתגבר עליהם ולהרבות הטומאה בעולם

ושיהיה להם לשון אחד, שידברו כולם בלשון הקודש דוקא⁴⁴, ועל ידי זה יהיה להם כח להתגבר על אומה הישראלית ח"ו, לבטלם מעבודת ה'. אמנם, אלקינו יתברך שמו, לא כן ידמה כי פיזור לרשעים נאה להם וכו', ורק להצדיקים נאה הכינוס⁴⁵.

וזהו מאמר הכתוב **ויאמר ה' הן עם אחד וגו' ושפה אחת לכולם** רצה לומר, רצון האומות הרשעים, שיהיה ביניהם אחדות, ושידברו כולם בלשון אחד - בלשון הקודש⁴⁴, כי לשון אחת המובחרת⁴⁶, **ועתה לא יבצר וגו'** פירוש: בתמיה⁴⁷, ח"ו שיהיה זאת שתתקיים מחשבתם חלילה, **הבה נרדה ונבלה שם שפתם וגו' אשר לא ישמעו איש היינו**, שיהיה לכל אחד לשון אחר, **ויפץ ה' וגו'** רצה לומר, שמאז והלאה יהיה תמיד פירוד ומחלוקת בין הרשעים, ועל ידי זה יוכלו בני ישראל עם קרובו להתחזק בעבודתם, וגם על ידי זה יהיה לכבשה הלזו קיום בין הזאבים⁴⁸.

וזה נוכל לכוין בדברי חז"ל במסכת פסחים בפרק האשה (פז ב)⁴⁹, 'צדקת פרזנו וגו' (שופטים ה יא)⁵⁰, צדקה עשה הקדוש ברוך הוא שפזרן לבין האומות וכו', עד 'בהא נחתי ובהא סלקי'. כאשר אמרנו, שמחמת שפיזור הקדוש ברוך הוא את ישראל בין כל האומות והאומות הם בפירוד, לכל אחד אמונה אחרת ולשון אחר, אין כולם מסכימים לדעה אחת, ולמה שמסכים זה אין מסכים זה, וישראל הם מפוזרין בין כולם, על כן יש להם קיום ביניהם, כי כל אחד ירא לכלות את הנמצאים ביניהם, פן יאמרו עליו שהוא 'מלכות קטיעא', ועל ידי זה יש

⁴⁴ תרגום המיוחס ליונתן - תורה בראשית פרק יא: (א) וְהָיוּ כָּל אֶרְעָא לִישָׁן חֵד וּמִמְלָל חֵד וְעִיטָא חֵדָא בְּלִישָׁן קוּדְשָׁא הוּוּ מִמְלָלִין דְּאַתְבָּרְיָא בִּיהַ עֲלֵמָא מִן שְׂרִיָּא:

רש"י: (א) שפה אחת - לשון הקודש:

מזרחי (רא"ם): וכך פירש רש"י ז"ל שם: "לשון נופל על הלשון, מכאן שנברא העולם בלשון הקדש". ומאחר שהלשון ההוא לא נשתנה עד זמן דור הפלגה שנחלקו הלשונות, יחוייב שתהיה השפה ההיא לשון הקדש בהכרח.

⁴⁵ תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף עא עמוד ב: פיזור לרשעים - הנאה להן והנאה לעולם, ולצדיקים - רע להן ורע לעולם. כנוס לרשעים - רע להן ורע לעולם, ולצדיקים - הנאה להן והנאה לעולם. שקט לרשעים - רע להן ורע לעולם, לצדיקים - הנאה להן והנאה לעולם. -> היינו באופן שהרשעים מפוזרים הם אינם מסייעים זה לזה להרע לבריות, מה שאין כן הצדיקים על ידי כינוסם יחד, הם יכולים להתיעץ זה עם זה ולסייע זה לזה להוסיף על זכויותיהם ולהגן על הדור

אחת משמעו המובחרת⁴⁶

⁴⁷ רש"י בראשית פרק יא פסוק ו: לא יבצר מהם וגו' לעשות - בתמיה.

מזרחי: ועתה לא יבצר מהם בתמיה. פירוש: וכי לא תמנע מהם זאת המחשבה, והלא אנחנו נרד ונבלבל שפתם וגו', ובהכרח שתמנע מחשבתם. ובזה יתיישב קושיית מה היה חטאם של דור ההפלגה שנענשו דווקא בבלבול לשונם ובהפצתם בכל הארץ, כי מחשבת נמרוד הייתה שיהיו כל האומות מדברים לשון אחד ועובדים עבודה זרה אחת, ואז לא יהיה קיום לבני ישראל, כי יהיו מתערבים ביניהם, והקב"ה ביטל מחשבתו מדה כנגד מדה, והפריד את הגוים ללשונות ולארצות שונות, ובזה יהיה קיום לישראל שיהיו מאוחדים בלשון אחד ושפה אחת

⁴⁹ תלמוד בבלי מסכת פסחים דף פז עמוד ב: אמר רבי אושעיא: מאי דכתיב צדקות פרזנו בישראל - צדקה עשה הקדוש ברוך הוא בישראל שפזרן לבין האומות. והיינו דאמר ליה ההוא מינא לרבי חנינא: אמן מעלין מיניכו, כתיב בכו כי ששת חדשים ישב שם וגו', ואילו אנו - איתניכו גבן כמה שני, ולא קא עבדינן לכו מידי. אמר לו: רצונך, יטפל לך תלמיד אחד. נטפל ליה רבי אושעיא. אמר ליה: משום דלא ידעיתו היכי תעבדו: תכלינן כולהו - ליתנהו גבייכו, מאי דאיכא גבייכו - קרי לכו מלכותא קטיעתא. - אמר ליה: גפא דרומא! בהא נחתינן ובהא סלקינן.

⁵⁰ שופטים פרק ה פסוק יא: מְקוֹל מְחַצְצִים בֵּין מִשְׁאֲבִים שָׁם יִתְּנוּ צִדְקוֹת יְקֹנָה צִדְקַת פְּרִזְנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל אֲזִי יִרְדּוּ לְשָׁעָרִים עִם־יְקֹנָה: